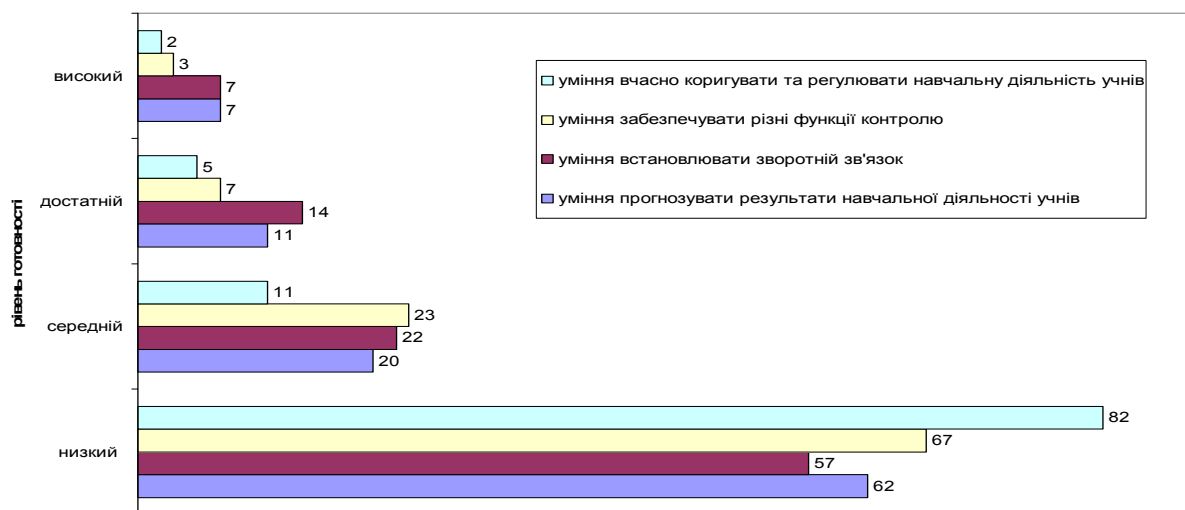

Аналіз результатів дослідження (діаграма 1):

Діаграма 1. Рівень готовності молодих вчителів до управління навчально-пізнавальною діяльністю учнів

Результати констатувального етапу експерименту свідчать, що сучасний стан підготовки майбутніх вчителів у педагогічних закладах освіти не забезпечує повною мірою формування в студентів готовності до управлінської діяльності. Вони практично не мають уявлення про зміст цієї діяльності, не можуть розкрити її суть, звужуючи її до окремих етапів, визначити знання, вміння та особистісні якості, необхідні управлінцю. Висновки статті в подальшому дослідженні будуть використані для перевірки організаційно-педагогічних умов формування готовності майбутніх вчителів до управління навчально-пізнавальною діяльністю учнів у педагогічних вищих навчальних закладах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кушнір В.А. Теоретико-методологічні основи системного аналізу педагогічного аналізу процесу вищої школи: Дис. д-ра пед. н.: 13.00.04 / Кіровоградський держ. педагогічний ун-т ім. Володимира Винниченка. – Кіровоград, 2003. – 491 с.
2. Пидкасистый П.И. Самостоятельная познавательная деятельность школьников в обучении. – М.: Педагогика начальной школы, 2001. – 238 с.
3. Психология и педагогика: Учеб. пособие / Под ред. К.А.Абульхановой, Н.В.Васиной, Л.Г.Лаптева, В.А.Сластенина. – М.: Совершенство, 1998. – 320 с.
4. Управління закладами середньої освіти: психологічні аспекти: Навч. посіб. / За ред. Л.М.Карамушки. – К.: Інститут психології ім. Г.С.Костюка АП України, 2001. – 222 с.

УДК: 378. 147. 001. 8 – 055. 2

ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ УНІВЕРСИТЕТУ ЯК ПРЕДМЕТ І ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ

Васильченко О.І., викладач

Запорізький національний університет

У статті проаналізовані особливості гендерної культури. Теоретично обґрунтована необхідність формування гендерної культури студентів університету як умова забезпечення рівних прав і можливостей чоловіків і жінок.

Ключові слова : культура, гендер, гендерна культура, норми, стереотипи.

Васильченко Е.И. ФОРМИРОВАНИЕ ГЕНДЕРНОЙ КУЛЬТУРЫ СТУДЕНТОВ УНИВЕРСИТЕТА / Запорожский национальный университет, Украина.

В статье проанализированы особенности гендерной культуры. Теоретически обоснована необходимость формирования гендерной культуры студентов университета как условие обеспечения равных прав и возможностей мужчин и женщин.

Ключевые слова: культура, гендер, гендерная культура, нормы, стереотипы.

Vasilchenko E.I. FORMATION OF UNIVERSITY STUDENTS GENDER CULTURE AS A RESEARCH OBJECT / Zaporozhzhya National University, Ukraine.

The article deals with features of gender culture. The importance of formation university students' gender culture as condition to provide equal rights for men and women. is theoretically well-grounded in the article.

Key words: culture, gender, gender culture, norms, stereotypes.

Згідно з даними ЮНЕСКО сьогодні у світі функціонують 749 культур (2002 р.). Основою кожної культури є її ціннісно-нормативна структура, яка слугує орієнтиром мотивації конкретних дій людей [1,7].

Культура – все, що створено людським суспільством та існує завдяки фізичній і розумовій праці людей, на відміну від явищ природи [2, 202].

Дослідники-культурологи поділяють культуру на високу (спеціалізовану), яка представлена в ідеях, науці, освіті, мистецтві, масову (популярну), яка походить від високої культури. Дві культури спираються на повсякденну культуру [1,21]

Поширення цінностей культури відбувається через систему освіти і призначене для оволодіння [3, 8].

На думку науковця Б. Єрасова, культура – процес духовного виробництва системи по створенню, зберіганню, розповсюдженню та оволодінню духовних цінностей, норм, знань, уявлень тощо. У культурі виробляються ті ідеї, норми, значення, цілі, якими керується суспільство у своїй діяльності [3, 79].

Сьогодні вища освіта передбачає не тільки озброєння студентів уміннями та навичками професійного спрямування, але виступає і як засіб соціалізації з формування спеціалізованої культури або „високої” культури (І. Кант, Г.С. Крабе), яка твориться професійно підготовленими людьми (вченими, педагогами) і допомагає функціонуванню повсякденної культури у вигляді „масової” (популярної) культури [1, 17].

Роль освіти як фактора культурного розвитку особистості недооцінюється. А саме освіта зберігає знання, досягнення, традиції і моделі поведінки, модифікує форми і типи взаємовідносин між людьми, культурами. Через систему освіти відбувається проникнення наукових теорій у свідомість людей [3, 324].

Соціалізуюча функція культури відбувається як впровадження норм, цінностей і значень у структуру поведінки і діяльність індивідів, через привчання їх до соціальних ролей і нормативної поведінки, засвоєння позитивних мотивацій і прийнятих у суспільстві значень [3, 222]. Ці механізми являють собою процес соціалізації, до складу якого входять виховання, спілкування, самосвідомість, і підтримується допомогою особливих інститутів (сім'я, школа, неформальні групи та ін.) або внутрішніми механізмами самої особистості. У будь-якій культурі існує іноді доволі жорстоке ділення статево-вікових ролей.

На сучасному етапі в Україні складається нова соціальна і культурна ситуація, що породжує нову соціокультурну реальність. Особливість нової соціокультурної реальності полягає насамперед у тому, що наше суспільство перебуває на етапі перелому, соціокультурної трансформації і модернізації, зміни типу своєї організації та існування і умовно є посттоталітарним суспільством. У такій ситуації активно формується нова культурна реальність, що характеризується новими відносинами між людьми, особливою системою цінностей, норм і принципів, культурних потреб і засобів їх задоволення.

Серед проявів нової культурної реальності в Україні є :

- зміна характеру відносин між людьми і стилю їхніх взаємин;
- зміна соціальної орієнтації та ідеалів;
- переоцінка цінностей і формування їх нової ієрархії;
- зростання ступенів свободи;
- формування нової інфраструктури сфери культури і нових принципів управління нею; появі недержавного сектору культури та комерціалізації культурної діяльності;
- формування нових соціально-культурних потреб, шкали і критеріїв оцінки явищ культури, появі нових елементів способу життя;
- відкритість культури, посилення впливу західної (американської) культури, модернізації сфери культури [4, 78].

Особливості нової соціокультурної реальності, саме зміни, які відбулися в міжособистісних відносинах чоловіків та жінок, призвели до виокремлення дослідниками гендерної культури з властивими їй цінностями, нормами, знаннями.

Поняття гендерна культура походить від наукових досліджень з проблем взаємовідносин чоловіків та жінок у різних сферах суспільства.

На думку дослідниць Н. Козлової та Г. Брандт, науковець Зіммель одним з перших звернув увагу на те, що „об’єктивна культура” в дійсності чоловіча та не помічає жіночу.[5, 170; 6, 170].

У повсякденному житті через культурні норми суспільство і його члени формують образ і роль „справжнього” чоловіка і „справжньої” жінки. Наша діяльність нормується осудом або схваленням з боку суспільства [7,125].

Так, аналіз взаємовідносин чоловіків і жінок у різних сферах їхньої життєдіяльності призвів до розмежування понять стать і гендер.

На думку Н. Абубкірової, " гендер" [gender] - одне з центральних і фундаментальних понять сучасного суспільства, що вперше було сформульовано західними феміністськими дослідницями.

Термін „стать” - це поняття, яке об’єднує всю сукупність тілесних, фізіологічних характеристик, на основі яких людину вважають жінкою чи чоловіком. Термін „гендер” вказує на соціальний статус і соціально-психологічні характеристики особистості, які пов’язані зі статтю і сексуальністю, але виникають у взаємодії з іншими людьми [8, 13].

У психології гендер досліджується як співвідношення двох категорій - маскуліність і феміність. Згідно зі стереотипним уявленням маскуліність включає такі риси особистості як агресивність, логічне мислення, здатність до лідерства. Феміність характеризується як залежність, турботливість, низька самооцінка, емоційність [9,143].

У науковій літературі існує декілька концепцій гендеру, що зумовлено дискусіями навколо цього питання та багатомірністю терміна. Але загальним є той факт, що гендер конструюється за допомогою етапів соціалізації, культурних норм, ролей і стереотипів суспільства. У контексті гендерних досліджень виокремлюються такі поняття як гендерна культура, гендерна рівність, гендерний підхід, гендерні стереотипи, гендерне насильство тощо.

Питання впровадження гендерного підходу в освіту висвітлені в працях С.Вихор, Т.Говорун, Т.Голованової, О.Кікінежді, І. Кльоціної, В. Кравець, Л.Мищик, І.Мунтян.

Саме завдяки науковим дослідженням з використанням гендерного підходу, став очевидний факт неадекватної репрезентації жінок у навчальних матеріалах. Роль жінок у суспільстві та культурі зменшується, що призводить до обмеження знань про внесок жінки в культуру та ті сфери життя, які вважаються традиційно жіночими[10, 491].

Важливість та необхідність зосередження уваги на гендерних проблемах була визнана

Україною, що знайшло своє підтвердження в законодавчих документах. Так, 8 вересня 2005 р. Верховною Радою України був прийнятий Закон „Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків”. 5 липня 2006 р. Кабінет міністрів України схвалив Концепцію Державної програми гендерної рівності в українському суспільстві на 2006-2010 рр. Документ передбачає формування та реалізацію гендерної політики як основи гендерної культури.

Формуванню гендерної культури молоді за допомогою тренінгової програми та Центру гендерних студій з точки зору психології присвячені праці українських вчених О. Кікінежді та О. Кізь. Поняття гендерна культура висвітлюється у працях з формування гендерної рівності студентів Т. Голованової. І з точки зору права, гендерна культура висвітлюється в роботах Т. Мельник.

Теоретичний аналіз наукової літератури з цього питання виявив протиріччя, які з’явилися в сучасному суспільстві щодо поняття гендерної культури. Питання формування гендерної культури студентів університету не має належного висвітлення у наукових дослідженнях

Метою нашого дослідження є визначення особливостей гендерної культури та теоретичне обґрунтування необхідності формування гендерної культури студентів університету.

Студенти 1-2 курсів, які знаходяться в центрі уваги нашого дослідження – це юнаки та дівчата в більшості віком від 17 до 20 років. За поширеною класифікацією стадій розвитку особистості американського психолога Е. Еріксона, це юнацький вік, який характеризується при нормальній лінії розвитку активним пошуком себе в різних ролях; чіткою статевою поляризацією міжособистісної поведінки; становленням світогляду. Аномальній лінії розвитку особистості цього віку притаманна плутаність ролей; статево-рольова фіксація, зміщення форм статево-рольової поведінки, плутаність моральних і світоглядних установок [11, 34].

Відомий дослідник особливостей психології юнацького віку І.Кон називає термін від 18 до 23-25 років пізнім юнацтвом або початком дорослості. У цей час перед юнацтвом постає задача соціального та особистісного самовизначення, яка визначає місце юнаків та дівчат у світі дорослих та характеризується

розвитком інтегративних механізмів самопізнання, розробку світогляду та життєвих позицій, а також особливих психосексуальних орієнтацій [12, 45]

Крім того, вік від 17 до 25 років є важливим етапом вторинної соціалізації, коли пережиті події та їх пізнання в цьому віці, стають головними ціннісними орієнтирами.

Отже, є всі підстави вважати проблему формування гендерної культури студентів університету конче актуальною.

Гендерна культура, на думку О.Кікінежді, О.Кізь, розглядається як система соціально-економічних, правових та етнопсихологічних умов існування суспільства, що сприяє становленню чоловіка та жінки як рівних соціальних істот [13, 64].

Гендерна культура, на думку С. Оксамитної, розглядається як невіддільний складник демократичного світогляду, дотримання принципу рівної та рівноцінної громадянської гідності кожної людини, незалежно від статі, забезпечення рівних можливостей для самореалізації та розвитку особистості чоловіків і жінок, визнання необхідності соціального партнерства жінок і чоловіків, консенсусного характеру досягнення рівності між ними [10,174].

Дослідниця О. Вороніна визначає традиційну гендерну культуру (яку ще називають патріархатною, маскуліністською, андроцентристською) як таку, де домінуючий початок розуміється як полярне по відношенню до фемінного пригніченого і виходячи з цього визнання та обґрунтованість у культурі першості маскулінного початку [14, 19].

Необхідно зазначити, що доволі часто гендерні проблеми більше пов'язуються з жіночими питаннями. Це зумовлено тим фактом, що в період трансформаційних змін у суспільстві найбільш слабкі верстви населення опиняються незахищеними від різних проявів дискримінації, насильства. Дослідниця з проблем гендеру в економіці Т. Журженко вважає, що положення жінок різко погіршилося. Ми стали свідками росту жіночого безробіття, фемінізації зубожіння. Жінки витиснуті в неформальний сектор праці. Лише тільки деяким жінкам удалося використати нові можливості, пов'язані з лібералізацією економіки [15, 175].

Дослідниця гендерних аспектів професійної кар'єри Н.Гончарова вказує на те, що якщо жінка намагається перебороти запропоновані їй традиційні ролі вона стає маргінальною, і для чоловіків, і для жінок [16, 90].

Проведений аналіз періодичних видань показав, що все більше жінок становляться жертвами різних видів насильства. Про це свідчать такі заголовки статей як „Звідки ти сімейний деспот?“, „Жіночий гвалт“, „Українських жінок продають до Македонії“, „Насильницька смерть – справа домашня“ тощо.

В основі насильницьких дій в більшості лежать історично сформовані та обумовлені відповідними світоглядом і цінностями, які закріплюють підпорядкованість жінок чоловікам [9, 391].

Чоловік і жінка - це дві взаємодоповнюючі, а не виключаючі одна одну складові нашого світу. Неможливо розглядати проблеми конструювання гендеру, не звертаючи увагу на проблеми чоловіків.

Середня тривалість життя чоловіків в нашій країні на 10-12 років менша ніж жіноча, смертність чоловіків працездатного віку (28-45 років) в 4 рази більша. Різниця в тривалості життя чоловіків і жінок зумовлена недостатньою увагою до проблем здоров'я. Чоловіки складніше переносять економічні проблеми, безробіття, низьку зарплатню [17]. Усе це зумовлено стійкими стереотипами щодо ролі чоловіка як основного годувальника в сім'ї, якому потрібно забезпечувати рідних. Вважається, що головним призначенням жінки є сім'я, роль батька недооцінюється. „Справжній“ чоловік за прийнятими нормами в суспільстві не має права жалітися і ретельно слідкувати за здоров'ям.

Таким чином, у дослідженні ми розуміємо питання формування гендерної культури студентів як умову визнання необхідності забезпечення рівних можливостей для самореалізації юнаків і дівчат, чоловіків і жінок. Формування гендерної культури - це питання про усвідомлення існування дискримінаційних норм поведінки чоловіка або жінки в суспільстві, впливу культури на формування і зміну традиційних гендерних стереотипів, норм поведінки щодо виконання ролей представниками чоловічої і жіночої статі в різних сферах життєдіяльності людей.

Гендерна культура – це складова спеціалізованої культури, що є результатом впливу на особистість конкретних людей, які займаються проблемами міжособистісних відносин професійно та виявляється в усвідомленні особистістю мотивів, потреб, цінностей, знань, поведінки пов'язаних із відносинами між представниками чоловічої і жіночої статі. Гендерна поведінка особистості може і сприяти, і заважати її професійному становленню.

Таким чином, становлення особистості відбувається під впливом культури, яка зберігає та поширює норми, цінності, уявлення, традиції, стереотипи щодо поведінки чоловіків та жінок у різних сферах життєдіяльності людей. Формування гендерної культури студентів університету набуває особливої

актуальності в контексті питання про забезпечення рівних прав і можливостей особистості, незважаючи на стать. Освіта повинна виконувати основну роль в зміні доволі стійких гендерних стереотипів щодо обмежування розвитку потенціалу особистості студентів - і юнаків, і дівчат.

Перспективу розвитку основних ідей проведеного дослідження ми вбачаємо в розповсюдженні знань щодо гендерної культури серед студентства, викладачів, виявленні механізмів змін стереотипів і створення соціально-педагогічних умов для засвоєння моделей поведінки, які передбачають діалог, співпрацю та конструктивне вирішення проблем.

ЛІТЕРАТУРА

1. Минюшев Ф.И. Социология культуры: Учеб. пособие. – М.: Академический Проект, 2004. – 272 с.
2. Івченко А.О. Тлумачний словник української мови . – Харків: Фоліо, 2006. – 540 с. –
3. Ерасов Б.С. Социальная культурология: Пособие для студентов высших учебных заведений. Издание третье. – М.: Аспект Пресс, 1998. – 591 с.
4. Соціологія культури: Навч. посібник.// О.М. Семашко, В.М. Піча, О.І. Погорілий та ін.; за ред. О.М. Семашка, В.М. Пічі. – К.: „Каравела”, Львів: „Новий Світ-2000”, 2002. – 334 с.
1. 5.Брандт Г.А. Природа женщины как проблема (Концепции феминизма) // Общественные науки и современность. – 1998. - №2. – С. 167-180.
5. Козлова Н.Н. Гендер и вхождение в модерн // Общественные науки и современность. – 1999.- № 5. – С.164-174.
6. Абукирова Н.И. Что такое «гендер»? // Общественные науки и современность. – 1996. - № 6. – С. 123-125.
7. Кравець В.П. Гендерна педагогіка: Навч. посібник. – Тернопіль: Джура, 2003. – 416 с.
8. Практикум по гендерной психологии /Под ред. И.С. Клециной. – СПб.:Питер, 2003. – 480с.: ил. – (Серия «Практикум по психологии»).
9. Основи теорії гендеру: Навчальний посібник. – К.:К.І.С., 2004. – 536 с.
10. Мартиненко С.М., Хоружа Л.Л. Загальна педагогіка: Навч. посіб. – К.: МАУП, 2002. – 176 с.:іл.. – Бібліогр.: с. 171-172.
11. Кон И.С. Психология юношеского возраста: (Проблемы формирования личности). Учеб. Пособие для студентов пед. ин-тов. – М.: Просвещение, 1979. – 175 с.
12. Кікінежді О.М., Кізь О.Б. Формування гендерної культури молоді:науково-методичні матеріали до тренінгової програми // Практична психологія та соціальна робота. – 2007. - № 8. – С. 64-68.
13. Воронина О.А. Социокультурные детерминанты развития гендерной теории в России и на Западе // Общественные науки и современность. – 2000. - № 4. – С. 9-19.
14. Журженко Т.Ю. Дискурс рынка и проблема гендера в экономике // Общественные науки и современность. – 1999. - № 5. – С. 175-187.
15. Гончарова Н.В. Игры для мальчиков (гендерные аспекты реализации карьерных притязаний) // Общественные науки и современность. -2003. - № 1. – С. 83-91.
16. Гордиенко С.М. Гендерные проблемы в обществе и медицине// Медицинская газета «Здоровье Украины». -2007. - № 2. – С. 23. [http // www.health-ua.com](http://www.health-ua.com)

УДК 378.025

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ АКТИВНОСТІ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ

Веретенко Т.Г., к. пед. н., доцент

Харківський національний університет ім. В.Н.Каразіна

У статті обґрунтовується необхідність пошуків шляхів вирішення проблеми активізації навчально-пізнавальної діяльності майбутніх педагогів. Пропонується створення сприятливої морально-психологічної атмосфери навчального процесу та втілення новітніх педагогічних технологій.

Ключові слова: навчально-пізнавальна діяльність, активізація, сприятлива атмосфера, новітні технології.